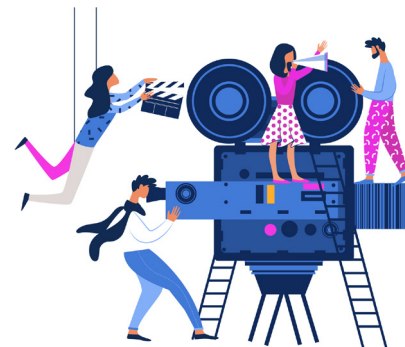

AUDIOVISUAALISEN ALAN SOPIMUSSUHTEET MUUTTUVASSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

Teknologinen kehitys on vaikuttanut merkittävästi audiovisuaalisen alan sopimukseen. Elokuvia, televisio-ohjelmia ja videoita katsotaan yhä enemmän verkossa ja alan liiketoimintamallit ovat muutoksessa. Tekijänoikeuksia koskevissa sopimuksissa on huomioitava uusia luovan sisällön käyttö- ja julkaisutapoja. Levityskanavien lisääntymisen myötä sisältöjen jakelijat haluavat tekijöiltä entistä laajempia oikeuksia teoksiin. Tekijöiden saamat korvaukset eivät kuitenkaan ole nousseet vastaavasti.

Kuva: Unifone Vector, iStock

Elokuva- tai televisiotuotantoon osallistuu tyypillisesti laaja joukko eri luovien alojen ammattilaisia.

- Luovan työn tekijöille syntyy tekijänoikeus teokseen ja esittävien taiteilijoiden oikeuksia suojaava lähioikeus¹.
- Silloin kun teoksella on useita tekijöitä, kuuluu tekijänoikeus kaikille tekijöille yhteisesti, eikä teoksen käyttö ole mahdollista ilman kaikilta tekijöiltä saatua lupaa.
- Toimialajärjestöt ja ammattiliitot valvovat jäsentensä ammatillisia ja oikeudellisia etuja. Ammattiliitot neuvottelevat myös työehtosopimuksista työnantaja-järjestöjen tai yksittäisten työnantajien kanssa.

Suomalaisen elokuva- ja televisiodraaman budjetit ovat kasvaneet ja tuotannot ovat entistä useammin kansainvälisiä.

Tuotantoyhtiö vastaa tuotannon operatiivisesta toiminnasta sekä teoksen levityksen esitysoikeuksien myynnistä.

- Tuottajalle syntyvän lähioikeussuojan (tekijänoikeuslain 46 a §) lisäksi tuotantoyhtiö hankkii tarvittavat oikeudet teoksiin luovan työn tekijöiltä ja maksaa tästä palkan, palkkion tai muun korvauksen.
- Audiovisuaalisten sisältöjen tuotantoon liittyy paljon taloudellista epävarmuutta, sillä tuotannon menestymisestä ei ole takeita.

Oikeudenhaltijat voivat valtuuttaa tekijänoikeusjärjestön myöntämään teosten käyttöilupia puolestaan ja keräämään tekijänoikeuskorvauksia teosten käyttäjiltä.

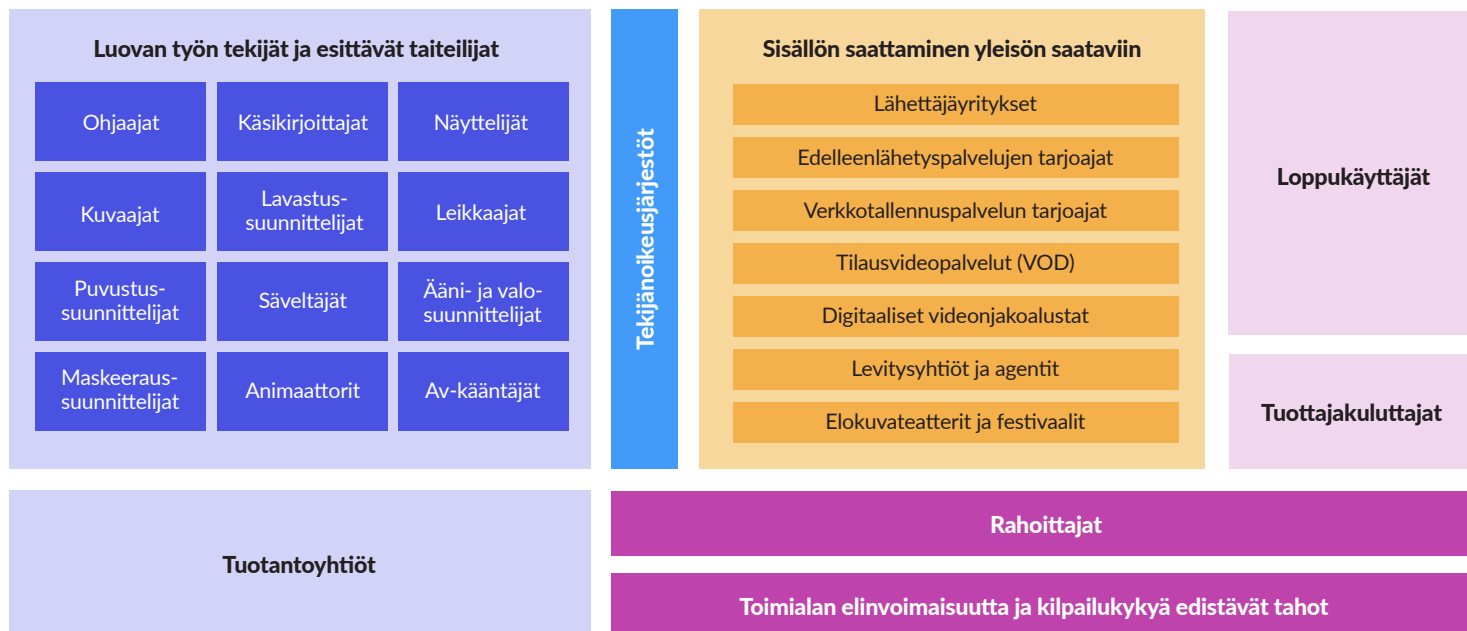
- Audiovisuaalisen alan oikeudenhaltijoita edustavia tekijänoikeusjärjestöjä ovat Suomessa Audiovisual Producers Finland – APFI, Avate, Gramex, Kopiosto, Kuvasto, Sanasto ja Teosto.

Audiovisuaalisen sisällön kuluttaminen on siirtynyt yhä enemmän verkkoon ja sisältöjä käytetään myös aiempaa enemmän. Sisältöjen katselu televisioyhtiöiden verkkopalveluista, tilausvideopalveluista ja digitaalisilta alustoilta on kasvanut viime vuosikymmenen aikana.² Cuporen tutkimuksen³ mukaan 92 prosenttia alle 45-vuotiaista suomalaisista oli joskus katsellut elokuvia, tv-sarjoja tai videoita internetin suoratoistopalveluissa.

Elokvien, videoiden ja televisio-ohjelmien tuotannon ja jälkituotannon liikevaihto oli Suomessa vuonna 2021 yhteensä 440,6 miljoonaa euroa⁴.

Kansainvälistyminen sekä jakelu- ja rahoituskanavien lisääntyminen edistävät audiovisuaalisen alan kasvua. Haasteita suomalaisten tuotantojen myynnille ovat perinteisesti olleet markkinan ja tuotantobudjettien pieni koko kansainvälisesti vertailtuna. Julkisella rahoituksella on tärkeä merkitys suomalaisille elokuvatuotannoille⁵.

AUDIOVISUAALISEN ALAN KESKEISET SIDOSRYHMÄT⁶

54 % luovan työn tekijöistä koki, että heille oli tarjottu kohtuuttomia sopimusehtoja tekijänoikeuksiansa siirrosta tai teostensa käytöstä.

61 % tuotantoyhtiöistä koki, että niille oli tarjottu kohtuuttomia sopimusehtoja oikeuksiansa siirrosta tai tuotantonsa käyttöoikeuksista.

81 % luovan työn tekijöistä oli sitä mieltä, että puuttuminen tarjottujen sopimusehtojen oikeudenmukaisuuteen voi aiheuttaa ongelmia, kuten vaikeuksia saada työtarjouksia tulevaisuudessa.

27 % tuotantoyhtiöistä ei kokenut neuvotteluasemansa olevan lainkaan tasavertainen muiden osapuolten kanssa neuvotellessa sopimuksia oikeuksiansa siirrosta tai tuotantojensa käyttöoikeuksista.

Luovan työn tekijät kokivat **syiksi** kohtuuttomille sopimusehdoille ennen kaikkea erot eri osapuolten neuvotteluasemissa, tietämyksessä oikeuksistaan ja neuvottelutaidoissa.

Yli puolet tuotantoyhtiöistä koki teknologisen kehityksen vähentäneen mahdollisuuksiaan saada asianmukainen korvaus tuotantojensa käyttöoikeuksista.

Tuloksia kyselytutkimuksesta⁶, jonka kohderyhminä olivat audiovisuaalisen alan luovan työn tekijät (n=143) ja tuotantoyhtiöt (n=33).

Uudenlaiset jakelukanavat ja kansainvälisten suoratoistopalvelujen markkinoille tulo ovat vaikuttaneet audiovisuaalisen alan tilausmääriin ja sopimusehtoihin.

- Potentiaalisten tilaajien ja rahoittajien määrä on kasvanut.
- Kansainvälisten sisältöpalvelujen kautta tuotantoja voidaan saada aiempaa tehokkaammin kansainväliseen levitykseen. Toisaalta kansainvälisten yhtiöiden neuvotteluvoima suhteessa tuotantoyhtiöihin on suuri, ja ne neuvottelevat tyypillisesti pitkäkestoisia ja laajat oikeudet käsittäviä sopimuksia.
- Sisällön jakelijoiden, kuten televisioyhtiöiden ja suoratoistopalveluiden välinen kilpailu on kiristynyt. Tämä on muuttanut myös kotimaisten televisioyhtiöiden tuotantoyhtiöille tarjotun sopimuksia.
- Mahdollinen markkinoiden keskittyminen voi johtaa tarjonnan yksipuolistumiseen ja monet pienelle kielialueelle suunnatut tuotannot voivat kilpailun kiristyttyä jäädä kannattamattomiksi.

Cuporen tutkimuksen⁶ perusteella erilaisten jakelukanavien lisääntymisellä on toistaiseksi ollut enemmän kielteisiä kuin myönteisiä vaikutuksia alan sopimusehtojen kohtuullisuuteen.

Sekä tekijöiden että tuotantoyhtiöiden mukaan sopimukset koskevat aiempaa laajempia oikeuksia ilman, että korvaukset ovat vastaavasti kasvaneet.

- Etenkin **pienet tuotantoyhtiöt**, joilla on vähemmän juridista asiantuntemusta käytettävissään, voivat kokea neuvotteluasemansa heikoksi suhteessa jakelijoihin.
- Jakelijoiden kanssa tehdyt sopimukset oikeuksien siirrosta vaikuttavat suoraan tuotantoyhtiön ja **luovan työn tekijöiden** välisiin sopimuksiin sekä luovasta työstä maksettaviin korvauksiin.
- Luovan työn tekijät kokevat usein olevansa heikompi osapuoli tehdessään sopimuksia tuotantoyhtiöiden kanssa. Heidän joukossaan on paljon **freelance-reita**, joiden työsuhteet ovat tyypillisesti lyhytaikaisia, tulot epäsäännöllisiä ja työttömyysturva palkansaajia heikompi.

Kysynnän lisääntymisen ei nähdä johtaneen parempiin sopimusehtoihin audiovisuaalisella alalla.

Kehittämisehdotuksia audiovisuaalisen alan sopimusehtojen kohtuullisuuden edistämiseksi

Cupore selvitti vuosina 2022–2023 toteuttamassaan hankkeessa tekijänoikeudellisia kysymyksiä audiovisuaalisella alalla. Tarkastelu painottui tuotantovaiheen sopimusehtojen kohtuullisuuteen ja alan rakenteellisiin muutoksiin. Tutkimusaineisto kerättiin toteuttamalla kyselyjä, fokusryhmäkeskusteluja ja asiantuntija haastatteluja.

Hankkeessa nostettiin esiin seuraavat ratkaisut neuvotteluasemien tasavertaisuuden ja markkinoiden toiminnan tukemiseksi⁶:

- Selvitetään mahdollisuuksia sopia tekijänoikeuksien siirrosta työehtosopimuksissa.
- Selvitetään mahdollisuuksia kehittää tekijänoikeuden yhteishallinnointia.
- Lisätään tekijänoikeustiedon sekä sopimusneuvotteluja koskevan asiantuntijatuen saatavuutta.
- Muodostetaan yhteisiä suosituksia ja ohjeistuksia sopimusneuvottelujen tueksi.
- Vahvistetaan toimialan yhteistä keskustelua hyvien käytäntöjen määrittämiseksi.
- Kehitetään rahoitusinstrumentteihin liittyviä ratkaisuja.
- Kannustetaan entistä parempaan teosten käytön raportointiin kehittämällä yhteisiä datan jakamisen käytäntöjä.
- Arvioidaan tekijänoikeuslain muutosten vaikutuksia.
- Kehitetään tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan teknologisen kehityksen ja alan liiketoimintamallien muutokseen.

Lähteet:

¹ Tekijänoikeuslaki (404/1961).

² Suomen virallinen tilasto – SVT. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. (Haettu 21.8.2023).

³ Kautio T., Oksanen-Säreli K. & Kurlin Niiniahio A. (2020). *Suomalaisten näkemykset tekijänoikeusjärjestelmästä*. Cuporen verkkojulkaisuja 61.

⁴ Suomen virallinen tilasto – SVT. Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. (Haettu 21.8.2023).

⁵ Suomen elokuvasäätiö. (2023). *Elokuvavuosi 2022*.

⁶ Kautio, T. & Lefever, N. (2023). *Sopimussuhteet muutoksessa – Audiovisuaalisen alan tekijänoikeudellisia kysymyksiä*. Cuporen verkkojulkaisuja 74.